

аналізувати/тлумачити такі положення. Викладачі повинні доводити ці положення до студентів/слухачів. Практикуючі юристи мають своїм професійним завданням необхідність застосування таких положень. І кожна така категорія фахівців повинна реально оцінювати як загальні положення, котрі характеризують кримінальне законодавство, так і ті, більш «локальні» положення, які напряду пов'язані з виконанням ними своїх професійних функцій.

Кузьмін Е. Е.

доцент кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук

**«НЕСКЛАДНО ПРО СКЛАДНЕ», АБО ДЕЯКІ РЕМАРКИ
ЩОДО КВАЛІФІКАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ,
ВІДНЕСЕНИХ ДО ПІДСЛІДНОСТІ
ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ**

Не занурюючись у наукову дискусію щодо доцільності використання того чи іншого терміну, покликаного позначати процес оцінки фактичних обставин з точки зору кримінального права слід зазначити, що кваліфікація завжди була і наразі залишається одним з надзвичайно важливих та дискусійних питань як у доктрині кримінального права (див., детальніше, наприклад: Стрельцов Є. Л. Кваліфікація злочинів: практичні поради. *Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 черв. 2018 р.). Одеса : Юридична література, 2018. С. 296–300; Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 704 с. та ін.), так і в судовій (див., наприклад: Практика застосування судами законодавства про військові службові злочини. *Вісник Верховного Суду України*. 2002. № 2. С. 21 та ін.), а також слідчій практиці (див., наприклад: Військові злочини: кримінально-правова, криміналістична та кримінологічна характеристика : монографія / за заг. ред. В. М. Стратонова, Є. Л. Стрельцова. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. 340 с. та ін.).

Слід зазначити, що у найбільш загальному своєму розумінні кваліфікація традиційно сприймається як один з основних етапів застосування кримінально-правової норми, а також як одна з-поміж перших дій у будь-якому кримінальному провадженні (Ус О. В. Теорія та

практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. С. 10). Примітно, що не є винятком і кримінальні провадження, що пов'язані з військовими злочинами, запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування яких, згідно з п. 3 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» віднесені до компетенції Державного бюро розслідувань (Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII / Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (дата звернення: 13.06.2019)).

Відтак за даними директора Державного бюро розслідувань Р. Труби станом на 29 січня 2019 року Державне бюро розслідувань здійснювало досудове розслідування у 1391 кримінальному провадженні, пов'язаному з військовими злочинами. З них — 1214 проваджень передала військова прокуратура, 177 — зареєстровані слідчими Державного бюро розслідувань. 142 обвинувальних актів скеровано до суду (Роман Труба: Потрібно змінити підслідність ДБР у розслідуванні військових злочинів. Державне бюро розслідувань : офіц. веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/news/roman-truba-potribno-zminiti-pidslidnist-dbr-u-rozsliduvanni-viyskovikh-zlochyniv> (дата звернення: 13.06.2019)). Як вбачається, така чисельність військових злочинів ще на той час становила значне навантаження на слідчих (Підслідність ДБР у розслідуванні військових злочинів хочуть змінити. Українське право. URL: ukrainepravo.com/news/ukraine/pidslidnist-dbr-u-rozsliduvanni-viyskovykh-zlochyniv-khochut-zminyty-/ (дата звернення: 13.06.2019)). Разом з цим, сьогодні є всі підстави свідчити про те, що кількість подібних проваджень з кожним днем тільки зростає (Чи буде Верховна Рада «за» ДБР? Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/02/7/7205957> (дата звернення: 13.06.2019)). Крім цього дослідження кваліфікації військових злочинів, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань наразі набувають особливої актуальності, зокрема, і через ситуацію, що склалась безпосередньо в Україні.

Попри надзвичайну складність процесу кваліфікації, а також її комплексний характер, основна її проблематика фактично зводиться до питань колізії та конкуренції кримінально-правових норм (Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. С. 123—150), що на прикладі військових злочинів проявляються у необхідності в розмежуванні складів військових злочинів із суміжними складами злочинів, а також із т. зв. «загальнокримінальними злочинами» (Брич Л. Співвідношення складів військових злочинів зі складами злочинів, що мають з ними тотожні за змістом ознаки. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2011. Вип. 54. С. 324).

Так, наприклад, труднощі під час кваліфікації потенційно спостерігаються у разі невиконання наказу начальника, що призводить до складності у розмежуванні складів злочинів, передбачених ст. 402 («Непокоря») та ст. 403 («Невиконання наказу») Кримінального кодексу України (далі — КК України). Так і хоча вони й традиційно вважаються «подібними» (принаймні «зовнішньо»), особливу увагу під час їх розмежування слід приділити формі невиконання наказу, адже відповідно до ч. 1 ст. 402 КК України, відмова виконати наказ начальника повинна бути відкритою, тобто супроводжуватись усною або письмовою категоричною заявою, або навіть мовчазним, однак демонстративним вчиненням дій, що свідчать про явне небажання підлеглого коритись наказу начальника, та загалом про те, що відповідний наказ не буде виконаний, а також наслідкам невиконання наказу, оскільки, згідно з ч. 1 ст. 403 КК України, подібне невиконання наказу повинно спричинити саме тяжкі наслідки, що обумовлює необхідність встановлення ступеню тяжкості наслідків, а також причинно-наслідкового зв'язку між невиконанням такого наказу та наслідками, що настали в результаті його невиконання (Кримінальний кодекс України. Науково практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. С. 922, 923).

Подібні складності кваліфікації також мають місце і у розмежуванні складів злочинів, передбачених ст. 407 («Самовільне залишення військової частини або місця служби») та ст. 408 («Дезертирство») КК України, в частині самовільного залишення військової частини або місця служби, адже і ч. 1 ст. 407 КК України, і ч. 1 ст. 408 КК України, передбачають кримінальну відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрядження, відпустки або з лікувального закладу (Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III / Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 11.06.2019). У цьому разі критерієм для відмежування слугує спеціальна мета, передбачена ч. 1 ст. 408 КК України, а саме, — ухилення від військової служби. Саме вона, на думку В. В. Сташиса, є обов'язковою ознакою дезертирства (Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. С. 548).

Труднощі кваліфікації військових злочинів мають місце і у разі їх розмежування із злочинами, передбаченими іншими розділами

Особливої частини КК України багато в чому і через те, що низка ознак відповідних складів злочинів частково або повністю співпадають між собою. Так, наприклад, існують певні складності щодо розмежування складів злочинів, передбачених ст. 411 («Умисне знищення або пошкодження військового майна») та ст.ст. 113 («Диверсія»), ст. 194 («Умисне знищення або пошкодження майна»), 258 («Терористичний акт»), 277 («Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів»), 294 («Масові заворушення»), 360 («Умисне пошкодження ліній зв'язку») КК України тощо (Попович В. П. Актуальні проблеми відмежування умисного знищення або пошкодження військового майна від інших суміжних злочинів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2016. Вип. 4, т. 2. С. 65).

Потенційні проблеми під час кваліфікації можуть мати місце і у разі співвідношення ст. 406 («Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглих») КК України та ст.ст. 414 («Порушення правил поведіння зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення»), 415 («Порушення правил водіння або експлуатації машин»), 416 («Порушення правил польотів або підготовки до них»), 417 («Порушення правил кораблеводіння»), 418 («Порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання»), 419 («Порушення правил несення бойового чергування»), 420 («Порушення правил несення бойового чергування»), 421 («Порушення статутних правил внутрішньої служби») КК України тощо. Слід зазначити, що на думку Л. Брич, у цьому разі, розмежувальним критерієм є саме зміст суспільно небезпечного діяння, що варіюється залежно від конкретних фактичних обставин (Брич Л. Співвідношення складів військових злочинів зі складами злочинів, що мають з ними тотожні за змістом ознаки. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2011. Вип. 54. С. 331).

Окремої уваги заслуговує також і співвідношення ст. 409 («Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом») КК України та ст. 335 («Ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу») КК України. Як справедливо зазначає А. Ониськів, склади злочинів, передбачені відповідними статтями вважаються суміжними, а тому містять як спільні, так і відмінні ознаки (Ониськів А. Співвідношення складів злочинів проти порядку проходження військової служби з іншими складами злочинів. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 73). На нашу думку, слід погодитись з тим, що подібна спільність дійсно вбачається у характеристиці обов'язкового елементу об'єктивної сторони обох складів відповід-

них злочинів, а саме — суспільно небезпечного діяння, що полягає в ухиленні. У свою чергу відмінною ознакою вважається наявність різних спеціальних суб'єктів — військовослужбовця та призовника або особи офіцерського складу, яка призивається на військову службу відповідно (Там само. С. 76).

Насамкінець слід зазначити, що означені проблемні питання кваліфікації військових злочинів є лише одними з великої кількості тих, що наразі мають місце в теорії та практиці застосування кримінального права. Мова йде про специфіку кваліфікації злочинів за елементами складів злочинів, закінчених та незакінчених злочинів, злочинів, вчинених у співучасті, а також про особливості кваліфікації повторності, сукупності та рецидиву злочинів тощо. Саме тому у зв'язку з наявністю низки дискусійних питань, великої кількості військових злочинів, їх підвищеної суспільної небезпеки, наявності значної кількості проблем, що виникають під час їх кваліфікації, що надалі дуже часто призводять до судових помилок та загалом ускладнюють реалізацію завдання щодо здійснення правоохоронної діяльності Державного бюро розслідувань надзвичайно важливим на нашу думку є необхідність проведення подальшого комплексного спеціального дослідження означених проблем.

Мирошниченко Ю. Б.

слідчий Першого слідчого відділу Слідчого управління
Територіального управління Державного бюро розслідувань,
розташованого у місті Мелітополі

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНУ

Відповідно до ч. 1 ст. 382 Кримінального кодексу України (далі — КК України), кримінально караним є умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню.

Як вказує Огнев'юк Г. З., обов'язковість рішення суду виступає невід'ємним елементом сучасної демократичної держави. Виконання судового рішення є проявом того реального рівня захисту прав свобод та інтересів особи, який може забезпечити держава. Саме тому увага до цього питання прикута як серед науковців, так і серед практиків. Не меншою мірою це питання стосується усіх пересічних громадян,